

Den norske højrebølge - set fra Danmark

Den norske valgkamp i 1981

Valgkampen op til det norske stortingsvalg den 14. september 1981 foregik ikke alene med en langt større intensitet, end vi er vant til i Danmark, men fandt også sted over en langt længere periode. De norske valg udskrives ifølge grundloven hvert fjerde år, hvilket i praksis kommer til at betyde, at valgkampen så småt startes op ¾ år før selve valgdagen.

Efterhånden som valgkampen strammede til, blev den i stigende grad en duel mellem statsminister Gro Harlem Brundtland fra Arbeiderpartiet og Høyres stærke mand og oppositionens klare statsministerkandidat Kåre Willoch. Nu er det imidlertid klart, at Norge p.g.a. landets store udstrækning har mange lokale politiske miljøer, der på mange måder lever deres eget liv. Alligevel synes ikke mindst massemediernes at have bidraget til, at denne politiske udvikling var nogenlunde ensartet over hele landet, og at dragekampen, som duellen mellem de to statsministerkandidater ofte blev kaldt, blev det væsentligste.

Denne personorientering skete på bekostning af en diskussion om, hvilke sager partierne stod for. Arbeiderpartiet henviste relativt diffust til, at alt, hvad de stod for, var at læse i deres meget detaljerede langtidsprogram, der var blevet sendt ud foråret (1981), og hvis røde tråd

var, at velfærdsstaten skulle styres videre uden væsentlige ændringer. Olieudvindingen overflødiggør drastiske ændringer og indgreb. Skibet sejler ganske godt. Og styres bedst af fornuftige socialdemokrater (hvad de dog ikke tør kalde sig). Høyres stærkest fremførte krav var, at over den næste fireårsperiode (med ny regering) skulle skatterne lettes med 7 mia. Nkr. Besynderligt nok fik dette krav en ganske betydelig plads i diskussionerne og valgkampen. Og dette til trods for at der kun er tale om 2% af de årlige offentlige indtægter eller et beløb, der på årsbasis ligger langt under usikkerheden på de offentlige indtægter ved olieudvindingen.⁽¹⁾

Den klareste forskel mellem de to partier ligger på forsvarspolitikken, hvor Arbeiderpartiet i forskellige varianter ønsker et atomfrit Norden, hvorimod Høyre ønsker et »troværdigt« forsvaret. Ligeledes er der forskelle på Arbeiderpartiet og Høyre med hensyn til, hvor erhvervsvenlig en politik de vil føre, der er imidlertid næppe tale om de helt store forskelle. Partierne har nærmet sig hinanden ganske betydeligt siden deres dannelse i 1880'erne.

De mindre partier kørte en valgkamp, der for Venstres side koncentrerede sig om grønne værdier og i stigende grad om nedrustning, der ligeledes var Socialistisk Venstrepartis hovedpunkter, men med nedrustning og internationale forhold i øvrigt som de klart vigtigste problemer. Kommunisterne og Rød Valgallianse

Lektor ved Københavns Universitet, cand. polit.

fortsatte afspændingsdiskussionen og til- lagde yderligere klassekampsforhold.

De to største midterpartier kan kort karakteriseres ved, at Kristelig Folkeparti lagde vægt på at få afskaffet adgangen til fri abort og i forlængelse af dette - og deres politik i almindelighed - socialpoli- tiske forhold til støtte for kernefamilien. Senterpartiet kørte ganske stærkt frem med et forslag om svækket udbygnings- takt for olieindustrien, herunder udsæt- telse med al boring nord for 62. bredde- grad (der ligger lidt nord for Bergen, og hvor der allerede er fundet meget loven- de olieforekomster). Yderligere gjorde Senterpartiet en del ud af den såkaldte konsessjons- og odelslovgivning, som de ønsker bevaret for at sikre yngre land- brugere ved arveforhold.

På alle disse punkter var der uenighed mellem de tre borgerlige partier. Det var

imidlertid Kristelig Folkepartis ultimative krav om afskaffelse af fri abort, der for- hindrede en borgerlig flertalsregering, hvad Høyre diplomatisk beklagede - støt- ten skal jo være der - men næppe i reali- teten var så utilfredse med. Selv om det kunne have været rart med nogle stødpu- der over for kritikken mod den borgerli- ge regering, når den som forventeligt sat- te ind fra såvel Arbeiderpartiet som, hvad der nok er farligere: fra Frem- skrittspartiet.

Resultatet af Stortingsvalget den 14. september 1981

I grove træk indfrie de forvent- ninger, opinionsundersøgelser havde gi- vet.⁽²⁾ Valgets sejrherre blev Kåre Willoch på vegne af Høyre.

Tabel 1

Hovedresultatet af det norske stortingsvalg den 14. september 1981

		Mandater	Mandater	Stemmer	Difference mellem mandater og stemmer
			pct.		pct. point
Rød valgallianse	RV	0 (0)	0	.7	-.7
Norges Kommunistiske Parti	NKP	0 (0)	0	.3	-.3
Sosialistisk Venstreparti	SV	4 (2)	2.6	5.0	-2.4
Det Norske Arbeiderparti	A	65 (76)	41.9	37.1	4.8
Venstre	V	2 (2)	1.3	3.9	-2.6
Senterpartiet	SP	11 (12)	7.1	6.6	.5
Kristelig Folkeparti	KrF	15 (22)	9.7	9.4	.3
Fremskrittspartiet	FrP	4 (0)	2.6	4.5	-1.9
Høyre	H	54 (41)	34.8	31.8	3.0
Andre		0 (0)	0	0.7	-.7
Ialt		155 (155)	100.0	100.0	0.0

Note: »Andre« dækker Folkeafstemningspartiet, Frie Folkevalgte, Tom A. Schankes parti (Idrætspar- tiet), Tverrpolitisk liste og Samefolkets liste. Desuden var Kristendemokratene registreret som parti, men stillede ikke op ved valget.

() mandater ved stortingsvalget den 30. september 1977.

Kilde: Statistisk Ukehefte (SU), no. 49, 1981.

Dermed kunne der dannes en ren Høyre regering, om end der var tale om en mindretalsregering. Dette var ikke sket tidligere i Norges egentlige selvstændighedsperiode, d.v.s. siden opløsningen af den norsk-svenske union i 1905. Og til slutningen, 31,8% af de gyldige stemmer, var kun overgået i 1920'erne med 1 à 2 pct. point.

I forbindelse med valgresultatet skal det i øvrigt bemærkes, at det norske valgsystem er opbygget på en måde, så mandattallet ikke helt afspejler stemmefordelingen. Baggrunden er først og fremmest, at den geografiske dimension i norsk politik er særdeles væsentlig - det behøver man blot se på et kort og derudover tænke sig til vinterklimaet for at kunne forstå. Hensynet til den geografiske repræsentation har været så dominerende ved valgsystemets udformning, at det direkte er indskrevet i grundloven, hvor mange mandater der skal vælges i de 19 distrikter (fylker). Dette system medfører, at små partier får for lidt for sine stemmer og store for meget. Eksempelvis fik de tre små partier (Sv, V og Frp.) 13,4 pct. af stemmerne, men kun knapt halvdelen af denne andel i mandater, nemlig 6,5 pct. Omvendt bliver de store partier begunstiget, hvad jeg skal vende tilbage til. Dette lyder ikke særlig demokratisk i danske ører, hvor vi har tillægsmandater, således at kun afrundinger giver forskel mellem andel af stemmer og mandater. På yderligere et område virker det norske system mindre demokratisk, eller i det mindste indirekte demokratisk. Nominationsprocessen er lagt i ret så faste rammer. Således »...bestemmer (nominasjonsloven) at bare hvis et parti vil nyte godt af de økonomiske fordelene (rejse- og diætgodtgørelser for deltagere) som er hjemlet i loven, må partiet følge de regler som loven fastsæt-

ter for nominasjonsprocessen« Tofte, 1969 p. 142. På nominationsmøder opstilles prioriterede kandidatlistes, og i praksis har vælgerne ved deres kryds ingen mulighed for at påvirke, hvem der bliver valgt.

Valgsystemet er en selvstændig diskussion værd. I forhold til valgresultatets konsekvenser er det vigtigste, at der er »bonus« på en valgfremgang. Det er godt at være stor. Dermed det to-partisystem, der så småt er ved at tegne sig hos vælgerne - ca. $\frac{2}{3}$ stemmer på Arbeiderpartiet eller Høyre - endnu klarere i parlamentet, hvor de to partier har $\frac{3}{4}$ af mandaterne.

Et to-partisystem er en klar ny politisk situation i Norge. I efterkrigstiden har der - som i de øvrige nordiske lande - været en lang og meget partipolitisk stabil periode indtil 1970'erne. Socialdemokraterne var de dominerende, om end der en gang imellem kom borgerlige regeringer til - i Sverige dog ikke før end i 1976.

I såvel Danmark som i Norge fandt det første efterkrigsvalg med meget store vælgervandringer sted i 1973. Årsager var forskellige. I Norge syntes den meget voldsomme *EF-kamp* at have en væsentlig del af skylden. Partiloyaliteter var blevet brudt, men tingene så på overfladen ud til at være faldet på plads igen ved valget i 1977. I Danmark var de store ændringer mere et blandet fænomen bl.a. med toner af mistillid til politikere og skatteprotest. Afgørende var det imidlertid, at vælgerne er blevet mere ustabile i såvel Norge som Danmark. Med udgangen af 70'erne lå partiskiftene således godt en halv gang højere end i 60'erne, der igen lå lidt over 50'erne. I Sverige har der været en mere jævn stigning i ustabiliteten.

For alle tre landes vedkommende er

Tabel 2

Fordeling af de afgivne stemmer ved de norske stortingsvalg, 1945-81

Pct.¹⁾

	1945	1949	1953	1957	1961	1965	1969	1973	1977	1981
?V (AKP)	-	-	-	-	-	-	-	0.4	0.6	0.7
NKP ²⁾	11.9	5.8	5.1	3.4	2.9	1.4	1.0	-	0.4	0.3
SV/SF ²⁾	-	-	-	-	2.4	6.0	3.5	11.2	4.2	5.0
A	41.0	45.7	46.7	48.3	46.8	43.1	46.5	35.3	42.3	37.1
V ³⁾	13.8	13.4	10.0	9.7	8.9	10.4	9.4	3.5	3.2	3.9
SP	8.1	8.2	9.0	9.3	9.3	9.9	10.5	11.0	8.6	6.6
DLF ³⁾ (DNF)	-	-	-	-	-	-	-	3.4	1.4	0.6
KrF	7.9	8.4	10.5	10.2	9.6	8.1	9.4	12.3	12.4	9.4
FrP (ALP) ⁴⁾	-	-	-	-	-	-	-	5.0	1.9	4.5
H	17.0	17.7	18.8	18.9	20.0	21.1	19.6	17.4	24.8	31.8
Andre	0.3	0.7	-	0.2	0.1	-	-	0.5	0.2	0.1
Ialt	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Socialistiske partier										
Sammenlagt	52.9	51.5	51.8	51.7	52.1	50.5	51.0	46.9	47.5	43.1
Valgdeltagelse	76.4	82.0	79.3	77.4	79.1	85.4	83.8	80.2	82.9	81.8

Noter: Partierne er opstillet efter vælgernes placering af dem på en venstre-højre skale (9 punkt-skale med angivelse 9 = radikal og 1 = konservativ, vælgerundersøgelse i 1977).

- 1) Stemmer afgivet på fælleslister mellem flere partier er fordelt på partierne i forhold til deres stemmetal ved nærmest forudgående valg, hvor de opstillede rene lister.
- 2) NKP, SF og en udbrydergruppe fra A (AIK) gik gør valget i 1973 sammen i Socialistisk Valgforbund (SV). I 1975 blev valgforbundet et politisk parti: Socialistisk Venstreparti (SV). Dette medførte at en fløj hos kommunisterne brød ud af samarbejdet og genetablerede det gamle NKP.
- 3) Det gamle Venstreparti blev splittet i efteråret 1972, umiddelbart efter folkeafstemningen om EF. Den fløj, som var modstandere af EF, beholdt Venstrenavnet, mens pro-EF fløjen tog navnet Det nye folkeparti (DNF), som i 1981 stillede op under navnet det Liberale Folkeparti (DLF).
- 4) Anders Langes parti - mod skatter og offentlige afgifter (ALP) blev etableret i 1973. Efter Langes død i 1976 tog partiet navnet Fremskrittspartiet (FRP).

Kilde: Valen (1981) p. 24 og Statistisk Sentralbyrå.

det imidlertid sådan, at der nu er omkring 1/5 af vælgerne, der stemmer på et andet parti, end de gjorde ved sidste parlamentsvalg.

Dette giver umiddelbart anledning til ganske mange spændende spørgsmål. Her er nogle få: Hvad skyldes den større bevægelighed blandt vælgerne? Hvem kommer forskydningerne særlig til gode - hvad er højre-bølgen? Hvad er mon kortsigtede krusninger, og hvad er mon langsigtede og varige ændringer?

Det norske og det danske partisystem

I meget grove træk kan de danske og norske søsterpartier beskrives ud fra figur 1.

Der er to hovedkommentarer, der er værd at gøre til figuren. For det første er der en klar størrelsesmæssig forskel på de norske partier og deres danske penderter (jvf. figur 2), og for det andet er partierne opstillet efter vælgernes opfattelse af, hvad der er højre, og hvad der

Figur 1

Norske og danske søsterpartier

Norsk	Dansk	Social baggrund	Idologiske grundlag
Rød valgallianse (1973)	Venstresocialisterne(1) (1967)	Uddannelsessøgende, højere funktionærer, unge, højt uddannede i byer.	Stærk socialisme
Norges Kommunistiske Parti (1923)	Danmarks Kommunistiske Parti (1920)	Arbejdere og uddannelsessøgende, unge i byer	Skandinavisk kommunisme
Sosialistisk Venstreparti (1961)	Sosialistisk folkeparti (1959)	Faglærte arbejdere, højere funktionærer, uddannelsessøgende, unge, veluddannede	Pragmatisk socialisme, lighedsideologi
Det Norske Arbeiderparti (1887)	Socialdemokratiet (1871)	Arbejdere (specielt ufaglærte), ældre, byer, lav uddannelse	Velfærdsstaten
Venstre (1884)	Det Radikale Venstre (1905)	Ikke-arbejdere, by- og land- »lommer«.	Socialansvarlig/ liberal, nedrustning og milieu
Senterpartiet (1920)	Venstre (1870)	Landmænd , ældre, lavt uddannede	Velfærds-liberalisme
Kristelig Folkeparti (1933)	Kristeligt Folkeparti (1971)	Landmænd, selvstændige, højere funktionærer, uddannelsessøgende, land og småby, lav uddannelse, kvinder	Velfærdsliberalisme, kristne-etiske værdier
Fremskrittspartiet (1973)	Fremskridtspartiet (1972)	Selvstændige (små), ufaglærte arbejdere, ikke de ældste, unge i Norge	Stærk neo-liberalisme, nedskæring af det offentlige
Høyre (1884)	Det Konservative Folkeparti (1849)	Selvstændige og højere funktionærer , mellem/højere uddannelse, yngre i Norge og ældre i Danmark	Velfærds-liberalisme, social-darwinisme

Note: 1) KAP (1979) og SAP (1981) er i Norge trukket ind i Rød valgallianse.

De danske partier Retsforbundet (1919) og Centrum Demokraterne (1973) har ikke nogen norsk pendant.

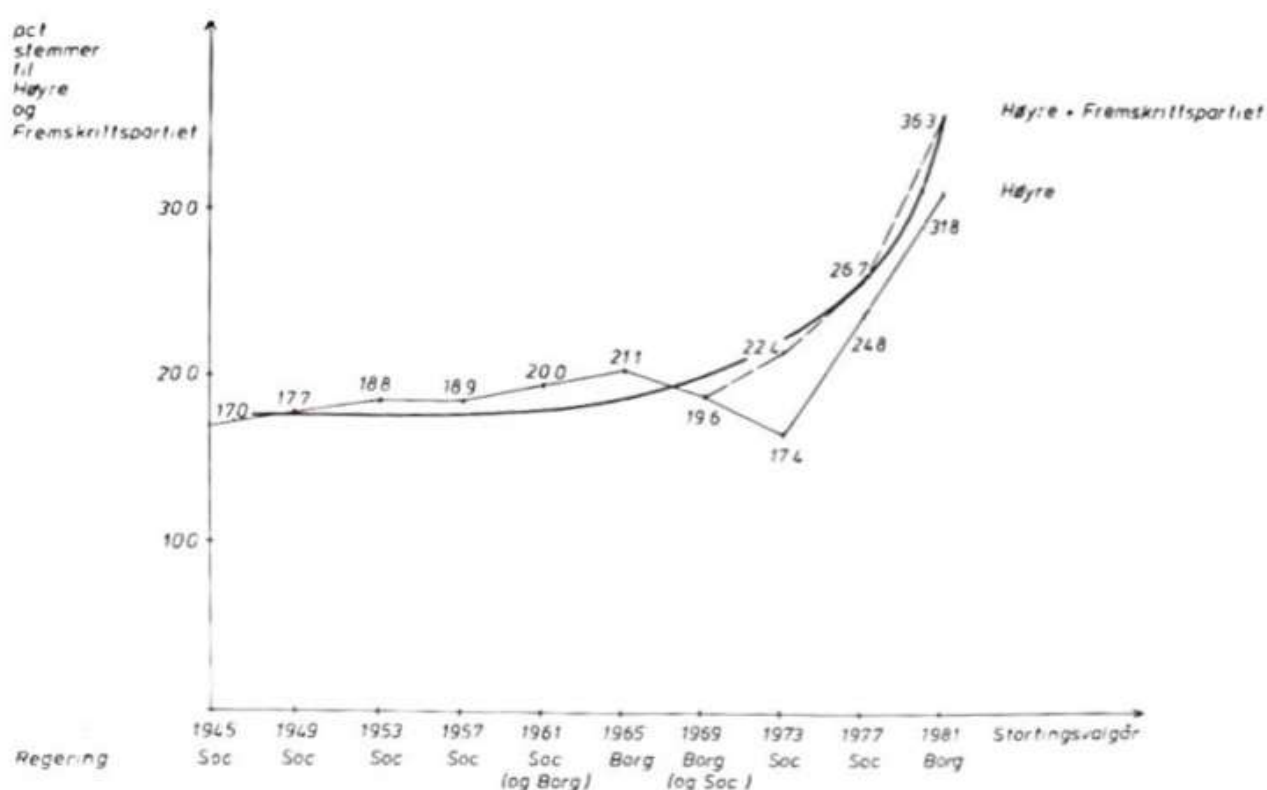
Tallene i parentes angiver partiernes stiftelsesår. Såfremt dette ikke klart foreligger er året for partiets første registrering eller anmeldelse anført.

er venstreorienterede partier i det politiske billede. Dette er en klar forenkling, som vi skal vende tilbage til.

Allerførst en historisk kommentar: de tre gamle grundpiller i det politiske system blev dannet i slutningen af sidste

århundrede - det var de konservative (Høyre), Socialdemokratiet (Arbeiderpartiet) og Venstre (Senterpartiet tidligere til dels Venstre). I begge lande var der ret så brogede sammenslutnings- og splittingsformationer inden for »bondeparti-

Figur 2

erne« Venstre, et mere stabilt leje blev i Danmark fundet med dannelsen af det Radikale Venstre i 1905, hvorimod Senterpartiet først kan siges at være et parti fra omkring 1920.

Omkring 1920 dukker også de kommunistiske partier op i begge lande, men allerede i 1933 dannes Kristelig Folkeparti i Norge, som siden da har haft en langt større betydning end det danske søsterparti, der først blev dannet i 1971.

Som en udløber af invasionen i Ungarn i 1956 dannes der nye socialistiske partier, SF som en delvis »afskalling« af de kommunistiske partier. Denne fraktionsdannelse og styrkelse på venstrefløj - primært anført af ungdommen - fortsætter i slutningen af 1960'erne og i begyndelsen af 1970'erne med dannelsen af henholdsvis VS og Rød Valgallianse, der hver især prøver at holde sammen på et betydeligt antal interne fraktioner. Fra en relativ høj grad af stabilitet siden 1920'erne med 4-5 partier ændres dette

billede i 1973 - efter folkeafstemningerne om EF i 1972 og ved Fremskridtspartiernes dannelse - til en situation, hvor der er 8 partier i det norske og 9 i det danske parlament.

Nu - i begyndelsen af 1980'erne - er der klare forskelle mellem de to partisystemer. Tre forhold springer umiddelbart i øjnene:

1. Socialdemokratierne er stadig de dominerende og ret så ens i størrelse med deres 36-37 pct.'s opslutning.

2. I Danmark har partierne til venstre for socialdemokratierne siden 1966 været af rimelig betydning (godt 10 pct. af vælgerne og yderligere styrkelse i 1981), men har i Norge (bortset fra 1973) været af langt mindre betydning - men dog vitale som støtteparti for regeringen fra 1973 til 1981.

3. Partierne på den borgerlige side er stærkt splittet i Danmark, medens Norge nu - med det sidste stortingsvalg - har et klart dominerende parti, Høyre.

Nu var det en forgrovnning direkte at opstille de danske partier over for de norske. Allerede for det danske partisytems vedkommende er det en forgrovnning at tale om en højre-venstre akse, man kan placere de politiske partier på. Den giver dog god mening i forbindelse med en del holdninger til f.eks. nationalisering, (økonomisk) lighed og udenrigspolitik. På den anden side er allerede vælgernes placering af Fremskridtspartiet i midten af det politiske venstre-højre billede så klart stødende for almindelig politisk fornuft (politikernes holdninger), at der må være andre dimensioner inde i billedet. F.eks. protest mod det »etablerede« partipolitiske system. Men ellers går det rimeligt godt i Danmark, hvilket man noget dårligere kan tale om i Norge.

Skillelinierne i den norske politik kan groft set beskrives (jvf. Valen, 1980) ved følgende:

1. Økonomi. Der er her tale om konflikten på arbejdsmarkedet mellem arbejdstagere og arbejdsgivere samt konflikten mellem primærnæringer og sekundærnæringer. Dette svarer til, hvad man kunne kalde den gamle venstre-højre konflikt, som til dels afspejles i vælgernes erhverv, der stadig er det vigtigste enkeltforhold, af betydning for stemmeafgivningen.

2. Geografi. Hvilket i Norge først og

fremmest betyder modsætninger mellem center og periferi (Syd-Vest landet og Nordnorge).

3. »Modkulturer«. I sammenhæng med center-periferi konflikten - men ikke helt identisk - er der de såkaldte modkulturer. Kulturer, som går imod, hvad der normalt har været et overvejende flertal for, eller som har været magtmæssigt bestemt. Nynorsk (mod det danske riksmål), religiøs lægmandsbevægelse (mod statskirken) og afholdsbevægelsen, som har sine stærkeste tilhængere blandt lægmandskristne, der særlig forarges over bylivets drukfældige fordærv.

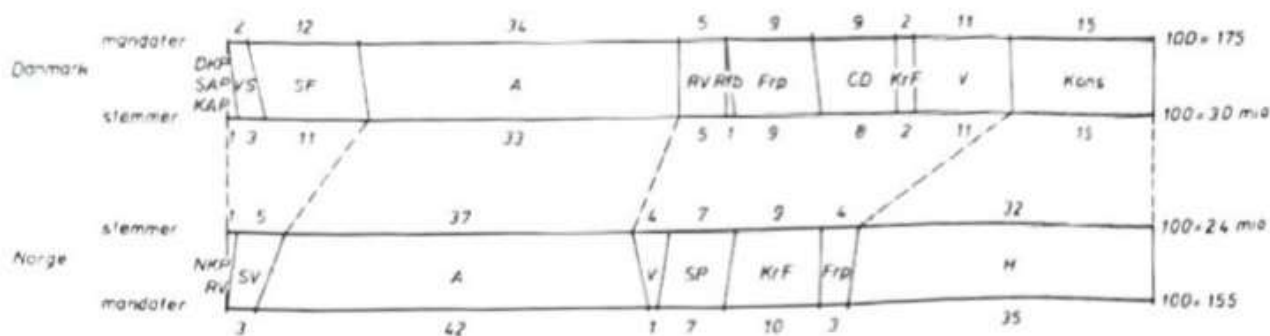
Disse forhold er det værd at have i mente, når man skal se på Høyres fremgang. Hvilket omfang er der imidlertid tale om, når man taler om »Høyrebølgen«? Jo, det kan lettest illustreres ved at trække Høyres og Fremskridtspartiets opslutning ud til selvstændig beskuelse:

Som det ses, har Høyre ligget i meget svag opgangsperiode siden 1945, men siden omkring 1975 (hvilket bekræftes af de løbende opinionsundersøgelser) har denne opgang været dramatisk forøget. Hvad kan forklare bølgen?

Nogle forsøg på at forklare højrebølgen Konfliktlinierne

Alle tre konfliktlinier partierne imellem

Figur 3

har været af aftagende betydning. Det har været til gavn for Høyre.

For det første har *den økonomiske konflikt* ændret sig meget betydeligt. Bøndernes antal og dermed specielt Senterpartiets væsentligste vælgergrundlag er blevet formindsket, og der er heller ikke længere tale om en forarmet arbejderklasse, hvis sag Arbeiderpartiet næsten havde monopol på at tale. Der er kommet en ny mere velstående arbejder («the affluent worker»), der i langt mere begrænset omfang end tidligere føler et (arbejder) klasse- og partitilhør. Som helhed er der i efterkrigstiden kommet en betydelig udligning i befolkningen. Der er ikke alene tale om en direkte indkomstudligning, men væsentligst om, at der er blevet lagt et gulv under så godt som hele befolkningen. Et minimumslevsniveau er stort set blevet etableret. Derved er der sket en *homogenisering* af befolkningen, som yderligere er blevet styrket af større kommunikation (fysisk ved transport, deltagelse i arbejdsmarkedet, længere fælles skolegang og yderligere symbolsk ved fjernsynets stærke ekspansion siden begyndelsen af 1960'erne) og mere ensartet (masse) forbrugskultur. Heri ligger en enkelt del af forklaringen på, at det har været muligt for så relativt mange at tage springet direkte fra Arbeiderpartiet til Høyre - uden at gå vejen over mellempartierne (Dalen i Bjørklung & Hagtvatn, 1981).

Yderligere har funktionærstanden, hvor Høyre traditionelt har fået god støtte, været i konstant vækst.

Ud fra disse forhold kan det egentlig undre, at Høyre ikke har været i vækst i perioden 1945 til 1975. De har faktisk tabt funktionærstemmer til de andre partier. Men mulighederne lå der, og ikke mindst har de afsvækkede klassebånd og den større homogenisering af befolkningen

gjort vælgerne mindre partiloyale, således at en partipolitisk konjunktur kunne blive stærkere end tidligere. Bølgen kunne blive større. Dens potentiale var skabt.

I samme retning har afsvækkelsen af *den geografiske dimension* trukket. Periferien er blevet trukket mere ind mod centrum, hvor Høyre stod bedst.

Ligeledes er *modkulturen* blevet afsvækket kvalitativt ved en større åbenhed og kvantitativt ved en mindre opslutning. Således var opslutningen om nynorsk i 1960'erne på små 20 pct. og er til 1980 faldet til et niveau omkring 10-15 pct., afholdsfolket er faldet fra at udgøre ca. 25 pct. til ca. 15 pct., hvorimod der ikke synes at have været nogen væsentlig ændring i tilslutningen til den religiøse lægmandsbevægelse. Siden midten af 1960'erne har ca. 10 pct. af befolkningen anset sig for at være meget religiøst aktive (Valen, 1981 p. 148 ff.).

Modkulturen har tidligere tjent som bolværk mod arbejderbevægelsen (Arbeiderpartiet) og bykulturen (Høyre) og i særlig grad fungeret som gensidig støtte til Kristelig Folkeparti og Venstre. Nedgangen i deres betydning giver dermed en brik til forståelsen af Høyres fremgang og mellempartiernes nedgang.

Høyres parti- og organisationsarbejde

En ting er imidlertid, at tiden har arbejdet for Høyre ved at barriererne for Høyres fremgang er blevet slebet ned, men høyre-folk har nu heller ikke passivt stået og set til. Der har været tale om et meget systematisk parti- og *organisationsarbejde* i det sidste ti-år. Der er her tre forhold at hæfte sig ved: markedsføringen af partiet, opbygningen af partiforeninger og samling om få »stærke«

politikere (uden åbne kompetencestridigheder).

Høyre har i 1970'erne ført en bevidst linie, der yderligere har styrket deres position på de områder, hvor konfliktlinierne har været dem til hinder. Det har de forsøgt ved at anlægge en linie som et bredt folkeparti. Det har dels været muligt at gøre partiet acceptabelt som arbejdernes beskytter og dels at udvide den geografiske dækning f.eks. ved i 1970 at vælge en Nordlænder som formand for partiet og yderligere i 1977 at vælge en nynorsk talende vestlænder som næstformand, hvorved man også fik bedre plads inden for noget af modkulturernes område.

Denne nye bredde skal til dels ses i lyset af, at opbygningen af Høyre igennem 1970'erne er foregået ved »en politisk strategi baseret på en kombination af ideologisk og prinsipiell markering, ofte belyst gennem »populære« enkelt saker, og en underliggende politisk sentrumsorientering og »folkelig« image«.

Som den tidligere formand for Unge Høyre udtrykker det (i Bjørklund og Hagtved, 1981, p. 156). I forlængelse af dette mener han, at »...Høyre (har) været ledende i å innføre såkalte amerikanske valgkampmetoder i Norge«.

Dette har ikke alene vist sig i, at partiet har fået en mere blød og rund profil og således ligger ganske tæt på Arbeiderpartiet i de fleste spørgsmål - denne midtpunktsøgen har også vist sig hos Arbeiderpartiet, som sikkert heller ikke har været så forfærdelig ringe markedsførere m.h.t. at lægge »den optimale profil«. Dette er i nydelig overensstemmelse med Downs (1957) teorier om stemmeoptimering, der i det mindste på kort sigt må kunne foregå ved at lægge sig lidt på sin »egen fløj«, men ind mod midten.

Der er imidlertid to yderligere interne

faktorer i Høyres arbejde, der er værd at lægge mærke til. For det første har der været gjort et forbløffende organisationsarbejde. I 1970 var der ca. 15 pct. af kommunerne, der ikke havde en Høyre-forening. I 1981 var det kun 1 pct. Desuden har det kunnet vises, at vælgeropslutningen er fulgt efter organisationsudbygningen. Den organisatoriske succes kan desuden belyses ved medlemstilgangen: i begyndelsen af 1981 havde Høyre fået flere partimedlemmer end Arbeiderpartiet.

For det andet har Høyre ganske enkelt haft dygtige folk. Specielt har Kåre Willoch været en markant frontfigur. Under hele valgkampen blev hans kandidatur som statsminister overhovedet ikke antastet - selv om han f.eks. ikke var partiets formand.

Ideologi og samfundsudvikling

Der mangler imidlertid ligesom noget i de forskellige dele, der indtil nu er præsenteret som dele til en forklaring på den norske højrebølge.

Det er de ideologiske forskydninger, der har fundet sted i perioden. De er også ganske svære at få hold om. Nedslibningen af de tidligere kendte konfliktlinier har medført, at personer og enkelt saker er blevet vigtigere - og samtidig er vælgerne blevet mere mobile. Men der er vel også en generel ideologisk udvikling i et samfund. Det vil her være nærliggende at pege på, at først og fremmest Arbeiderpartiet har stået for gennemførelsen af den norske del af det skandinaviske, solidariske velfærdssystem. Nu er det begyndt at knirke. *Legitimeringskrise* siger Habermas orienterede sociologer. Den statslige sektor er vokset hurtigere, end hvad politikerne og embedsmændene

har kunnet følge med til at forklare de fornuftige elementer i.

Styringskrise ville organisationsfolk sige. Væksten har medført, at bureaukratiet er vokset, så der ikke længere kan træffes rationelle beslutninger på nogen administrative planer, hverken på de økonomisk-tekniske eller på de mere bløde sociale-kulturelle planer. Bindinger mellem forskellige organiserede interesser har fået systemet til at gå i hårknode.

Flere forklaringer kan let lægges til. Uanset eksterne grunde og ideologiske forklaringer har valgforskere i det mindste kunnet konstatere de symptomatiske ændringer i befolkningen: vælgerne føler sig i stigende grad overadministreret.

Skatterne er ikke alene »blevet for høje«, men på alle områder synes offentlig regulering at have slået vel kraftigt ind. Privatiseringer blusser op specielt på forbrugsområdet, hvor ønsket om selvbestemmelse - på bekostning af solidaritet - er blevet dominerende.

Velfærdsstaten er blevet en selvfølge. Sikkerhedsnettet eksisterer - naturligvis. Og Høyre har tilbudt en større individuel frihed. Liberalisme. Og den gribes af vælgerne. I praksis er dog et stort spørgsmål om, hvor meget der vil blive ændret. Blandt politikere og vælgere er der stadig meget stor enighed om velfærdsstatens grundværdier, hvad samstemmende nordiske undersøgelser viser.

Tabel 3

Holdninger til socialisering og statslig kontrol i Norge og Danmark 1981

		Forslaget er.....						Ialt	Oppinionsbalance for socialisering
		Meget vigtigt	Ret vigtigt	Ingen større rolle/ved ikke	Ret vigtigt ikke gennemført	Meget vigtigt ikke gennemført			
Mindske den statslige kontrol med det private erhvervsliv	NO	25	23	24	17	11	100	- 20	
	DK	12	21	37	15	16	100	- 2	
Socialisere de store erhvervsvirksomheder	NO	8	14	25	22	31	100	- 31	
	DK	6	9	25	17	43	100	- 43	
		Med påstanden er jeg.....						Ialt	Oppinionsbalance for socialisering
		Helt enig	Delvis enig	Hverken eller/ved ikke	Delvis uenig	Helt uenig			
Hvis samfundet ikke har mulighed for at kontrollere det private erhvervsliv, får de ledende i bankerne og industrien alt for stor indflydelse	NO	20	27	19	20	14	100	13	
	DK	30	20	27	11	12	100	27	

Note: Antallene af svar er i Norge 1555 og i Danmark 933. Materialet er indsamlet efter parlamentsvalgene i 1981 ved landsdækkende interviewundersøgelser gennemført af henholdsvis Statistisk Sentralbyrå og Gallup Markedsanalyse A/S for valgforskningsgrupperne.

Det skal her indskydes, at noget kunne tale for, at fraværet af økonomisk krise i Norge har trukket de generelle holdninger i en mere liberalistisk - eller mindre socialiseringssøgende-retning. I modsætning til, hvad Glans (1975) fandt i slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne synes danske vælgere nu at være mindre liberalistisk indstillet end de norske. Det er nærliggende at tolke det som udslaget af en forskellig økonomisk udvikling.

Men Høyres politik synes dog ikke at adskille sig synderligt fra Arbeiderpartiets. Alene den politiske markedsføringsteknik trækker i denne retning. På den anden side kan det naturligvis diskuteres, hvad der er finjusteringer, og hvad man politisk kan betragte som et klart og kraftigt brud med tidligere ført (Arbeider)politik. Der har dog klart nok været tale om et skifte i retning af en mere individorienteret og mindre solidarisk poli-

tik. Problemet er så, om der kan være tale om en udvikling, der har en mere varig vælgeropbakning, samt om den er en unik norsk foreteelse.

De unge stemmer på Høyre

Der er en vis tendens til, at det er de unge vælgere, der stemmer på Høyre. Meget tyder endda på, at det er tale om et generationsfænomen. Der har siden midten af 1960'erne været langt flere unge, der har stemt Høyre, og tendensen er så markant, at flere (Knutsen og Lafferty i Bjørklung & Hagtvat, 1981 og Valen, 1981) taler om et generationsskifte mod Høyre. Resultater fra valget i 1981 tyder imidlertid ikke på fuldt så kraftig en overvægt af unge blandt Høyres vælgere, men derimod en endnu stærkere overvægt i Fremskrittpartiet. Det ses imod tendensen til, at Arbeiderpartiets vælgere bliver ældre og ældre. De dør, og der kommer ikke unge til.

Tabel 4a

Partiernes aldersfordeling. Norge, september 1981

	FrP	Venstre-fløj	V	H	SP	A	KrF	Hele befolkningen
	Afgivelse i pct.point fra befolkningen							Pct.
Alder, år								
18-23	18	10	2	-2	-1	-6	-6	13
24-29	10	7	4	2	0	-4	-6	13
30-39	3	9	20	3	-5	-2	-8	19
40-49	-1	-8	-1	0	-1	2	4	16
50-59	-13	-1	-11	0	1	6	0	15
60-69	-12	-6	-7	-1	2	4	5	14
70-	-5	-10	-6	-1	4	1	12	10
Ialt	0	1	1	1	0	1	1	100
(N =)	59	75	59	425	95	506	116	1555

Note: 1) »Hele befolkningen« er et udtryk for svarpersonernes aldersmæssige sammensætning.

Afgivelser i pct.point betyder, at når f.eks. 13 pct. af befolkningen er mellem 18 og 23 år, så vil FrP's 18 pct.point betyde, at $13 + 18 = 31$ pct. af FrP's vælgere være mellem 18 og 23 år.

Afgivelserne fra 0 i ialt-rækken skyldes afrundinger.

Andre undersøgelser viser en noget yngre aldersprofil til Høyre.

Kilde: Valgforskningsprojektet. Landsdækkende survey.

Det er et dystert perspektiv. Efterkrigsgenerationen er blevet polariseret. De, der stadig har solidariteten i blodet, er de, der først fik stemmeret i begyndelsen af 1960'erne (med atommarcher som første samlingspunkt for de politiske vakte) over 1968-studenteroplevelserne og til 1972's (anti) EF kamp. Her var der en klar venstredrejning og orientering mod grønne værdier. Og der er stadig en betydelig appel i partierne på venstrefløjen for de unge. Men i løbet af 1970'erne har denne appel været betydeligt svagere end appellen fra højresiden.

De unge ja-sigere fra 1972 og de, der fik stemmeret senere op i 1970'erne, og nyorienterede sig mod USA har klart nok ønsket endnu større individuel frihed og udfoldelsesmuligheder. Det, der imidlertid kan gøre det tvivlsomt, om tendensen holder, er den inerti, der ligger i systemet. Høyre ligger så tæt på Arbejderpartiet, at skuffelsen over at der ikke sker mere kan være tilstrækkelig til en genvurdering.

Men tendensen til et generationsmæssigt skifte ligger i kortene.

Er højredrejningen et generelt fænomen?

Når man ser på det politiske kort over den vestlige verden kan det være fristende at se den norske højrebølge som et mere generelt fænomen. Ikke mindst Ronald Reagan og Margareth Thatcher virker som overbevisende eksempler. Undtagelsen er Frankrig, men trods Mitterands enestående valgsejr er der klare højresignaler i Frankrig. Også i Sverige har de konservative (moderaterne) været i fremgang i 1970'erne. Og herhjemme i Danmark? Ja, minsandten om vi ikke også har været lidt med. Siden folketingsvalget i 1975, hvor Det konservative

Folkeparti kun fik 5,5 pct. af de afgivne stemmer har de været i konstant fremgang. De fik 8,5 pct. i 1977, 12,5 pct. i 1979 og 14,5 pct. i 1981. Før valget stod de imidlertid til en større fremgang, men Centrumdemokraterne synes i den sidste del af valgkampen at have overtaget en del af de nye stemmer. Der er svage mindelser om en højrebølge, som på den anden side - i lighed med hvad der er sket i Sverige - ikke har rykket synderligt ved balancen mellem tilhængere af borgerlige og socialistiske partier. For Danmarks vedkommende må det på den anden side ikke glemmes, at de konservative kom fra en tilslutning på 16,7 pct. ved folketingsvalget i 1971, der endda var en nedgang i forhold til det foregående folketingsvalg i 1968.

Højreskvulpene i Danmark har været der, men har haft en ganske særlig natur. Reaktionen mod »overformyndriet« har været anført af Mogens Glistrup og passer dårligt ind i partisystemet som andet end en protest mod det. Det norske Fremskrittsparti har været i langt bedre overensstemmelse med de almindelige politiske spilleregler, og »gassen« var derfor ikke gået af dereguleringsønsket, som stadig kunne bruges af Høyre.

Hvilken udvikling er der tegn på?

I Norge var der visse tegn på, at generationsudviklingen pegede i retning af en mere permanent bølge - hvis en sådan overhovedet kan eksistere. Det kunne derfor være interessant, at se om Fremskridtspartiet og de konservatives genopstignen har rødder i den danske ungdom.

Hverken Fremskridtspartiet eller de konservative har fat i de unge. Fremskridtspartiet har lige siden sin fremkomst været det parti hvis sociale sammensætning (aldersmæssigt, geografisk,

Tabel 4b

Partiernes aldersfordeling. Danmark, august/september 1981

	VS	SF	DKP	Rfb	FrP	Rad	CD	A	Kons	V	Hele(1) befolkningen
	----- Afvigelse i pct.point ----- fra befolkningen										Pct.
Alder, år											
18-19	5	3	-4	0	1	0	-4	-3	-2	-4	4
20-24	14	8	6	1	-1	-7	3	-4	-5	-5	10
25-29	16	10	1	6	-4	-3	-1	-2	-4	-5	10
30-39	10	10	12	2	0	0	-9	2	-4	-2	21
40-49	-8	-6	4	7	0	8	3	-2	8	4	15
50-59	-12	-6	-8	-4	0	5	2	1	1	3	15
60-64	-7	-3	-5	-1	3	-5	2	2	0	2	7
65-69	-6	-4	1	-6	1	3	2	2	4	0	7
70-	-12	-11	-7	-6	1	-2	1	4	2	6	12
Ialt	0	1	0	-1	1	1	-1	0	0	-1	100
(N =)	99	240	51	54	179	160	180	1050	509	382	ca. 2800

Note: 1) Befolkningens fordeling efter officiel statistik (Danmarks Statistik), som interviewene også er vejlet efter.

Resultaterne stemmer godt overens med de resultater, der blev fundet ved folketingsvalget i december. Ovenstående tabel baserer sig på et større materiale, hvorved nedbrydningerne kan foretages med større sikkerhed.

Kilde: Gallup Markedsanalyse A/S og Institut for Samfundsfag. Tre busundersøgelser. Landsdækkende surveys. Ialt ca. 3000 interviews som er vejlet op til ca. 4000. Ca. 70 pct. har opgivet parti.

uddannelsesmæssigt, erhvervsmæssigt etc.) mest lignede gennemsnittet i Danmark. En følelse af, at velfærdssamfundet havde udviklet sig for langt har haft et vist isoleret tag i alle sociale grupper. Men ikke specielt hos de unge. Eller i det mindste i mindre udstrækning hos de unge end hos de midaldrende og ældre. Det er bemærkelsesværdigt da de unge skifter mest parti. Såvel Fremskridtspartiets fremkomst og opbakning som de konservatives genrejsning må med andre ord være udtryk for forskydninger de borgerlige partier og socialdemokratiet imellem - og ikke forårsaget eller kraftigt hjulpet af nye vælgere med mindre fastlåste forhold til partierne.

Der er således ikke tegn på en ung højrebølge i Danmark, som noget tydede på der var i Norge.

En forklaring - blandt mange andre - kunne være, at solidariteten, som er en væsentlig del af kriseerfaringer (specielt ungdomsarbejdsløshed) har overlevet bedre i Danmark med 300.000 arbejdsløse i 1981 end i Norge med dens stort set fulde beskæftigelse (dog 50.000 arbejdsløse).

Dette illustreres klart af partitilslutningens sammenhæng med frygt for arbejdsløshed.

En hypotese på makroplan bliver med andre ord understøttet af mikroagttagelser. Borgerlige vælgere frygter arbejdsløsheden mindre end socialdemokratiske/socialistiske vælgere. Dette holder selv med kontrol for alder, som er vigtig, da der er en stærk sammenhæng mellem alder og arbejdsløshed.

I parentes skal det bemærkes, at den

Tabel 5

Frygten for arbejdsløshed.**Efter vælgernes partitilhør i Norge og Danmark i 1981.**

Frygter De eller frygter De ikke, at De selv eller nogen i Deres familie skal blive ramt af arbejdsløshed i de nærmeste år?

	»Det frygter jeg«	
	NO	DK
	Afvigelse i	
	-- pct.point fra »alle« --	
Venstrefløj incl. SV/SF	6 (74)	11 (124)
Arbeiderpartiet/SD	5 (499)	1 (234)
Venstre/Rad	-5 (59)	0 (152)
Kristeligt Folkeparti	-7 (114)	
Rfb og CD		
Senterpartiet/V	-4 (92)	-8 (110)
Fremskrittspartiet	7 (60)	6 (50)
Høyre/Kons	-6	-2 (104)
Alle	13 (1555)	28 (933)

Note: Se tabel 3 om materialet. Pct.pointene betyder at f.eks. 5 ud for Arbeiderpartiet vil sige, at 5 + 13 = 18 pct. af de interviewede arbeidervælgere frygtede arbejdsløshed.

relativt høje frygt for arbejdsløshed blandt fremskridtsparti-vælgere i såvel Norge som Danmark, nok mest må forklares ud fra partiernes hovedindhold af protest i en bredere form.

Det kunne tyde på, at den højredrejning der har været på vej i den vestlige verden stoppes af krisen. Krisen ligger ikke lige om hjørnet for Norge, men der er dog optræk til om end ikke en direkte krise, så betydelige lokale problemer og økonomiske svingninger. Det er dels forårsaget af hele omstillingsprocessen til den nye olieindustri med følgeindustrier og dels af den nye norske afhængighed af stabile olieindtægter. Og olieindtægterne har jo netop vist sig at være alt andet end stabile. Solidaritetstankerne kun-

ne dermed tænkes at vende tilbage - i det mindste så langt, at Høyre måtte forlade sig på en ekspansion på bekostning af mellempartierne. Denne proces er allerede i gang. Det væsentligste resultat af højrebølgen ville dermed være dannelsen af et to-partisystem. Meget u-nordisk.

(1) I slutningen af januar 1982 viste en ny prognose for olieindtægterne, at de ville blive 70 mia. Nkr. mindre end forventet over 4 års-perioden. Trods misforholdet mellem tallenes størrelsesorden har Høyre været stærkt på retræte med de lovede skattelettelser.

(2) Samstemmende undersøgelser fra MMI (markeds- og mediainstituttet, Dagbladet), NOI (Norsk Opinionsinstitut, Aftenposten - og VG) og NMD (norges Markedsdata, høyrearbeider - og venstre-presse) viste Høyres fremgang og Arbeiderpartiets tilbagegang). Begge tendenser blev dog en anelse svagere, ligesom Fremskrittspartiets fremgang blev undervurderet.

Referenser:

Tor Bjørklund og Bjørn Hagtvet: *Høyrebølgen*, Oslo: Aschehoug 1981.

Ole Borre et. al.: *Vælgere i 70'erne*, København: Akademisk Forlag 1976.

S. Grønmo: Skillelinier i partipolitiken 1969-73, *Tidsskrift for Samfunnsforskning* 1975, no. 2.

Ingmar Glans: Politiska systemeffekter på ideologiska attityder, Århus 1975 (mimeo).

Olof Pettersen: *Valjarna och valet 1976*. Valundersökningar. Rapport 2. Statistisk Sentralbyrå 1977.

Olof Pettersen og Henry Valen: Political Cleavages in Sweden and Norway, *Scandinavian Political Studies*, 1979, vol. 2.

Henry Valen: *Valg og Politik*, Oslo: NKS-Forlaget 1981.

Bilagstabel

Hovedresultatet af folketingsvalget den 8. december 1981

		Mandater	Stemmer Pct.
Internationalen - Socialistisk arbejderparti (SAP) og Arbejderpartiet (KAP)		0 (0)	0.2 (0.0)
Venstresocialisterne	VS	5 (6)	2.7 (3.7)
Socialistisk Folkeparti	SF	21 (11)	11.3 (5.9)
Socialdemokratiet	A	59 (68)	32.9 (38.3)
Radikale Venstre	Rad	9 (10)	5.1 (5.4)
Retsforbundet	Rfb	0 (5)	1.4 (2.6)
Fremskridtspartiet	FrP	16 (20)	8.9 (11.0)
Centrum Demokraterne	CD	15 (6)	8.3 (3.2)
Kristeligt Folkeparti	KrF	4 (5)	2.3 (2.6)
Venstre	V	20 (22)	11.3 (12.5)
Konservative Folkeparti	Kons	26 (22)	14.5 (12.5)
Ialt		175 (175)	100.0 (100.0)
Stemme deltagelse			83.2 (85.6)

Note: Tallene i parentes angiver tilslutning ved folketingsvalget den 23. oktober 1979. I forhold til dette, sidste folketingsvalg skyldes godt 1 pct. points tilbagegang for Fremskridtspartiet, at de glemte at tilmelde sig i Ribe amt, hvor de i 1979 havde fået ca. 18.000 stemmer. En væsentlig del af stemmerne tilfaldt Centrum Demokraterne.

Kilde: Statistiske Efterretninger (SE), no. A46, 1981.